سلیمان نظیف

چالینمش اولکه

مشهودات ووثائق رسمیه‌یه مستند
بعض معلومات تاریخیه

ینی مطبعه
باب عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

۱۳۴۲ — ۱۹۲٤

سلیمان نظیف

چالینمش أولکه

مشهودات ووثائق رسمیه‌یه مستند
بعض معلومات تاریخیه

یکی مطبعه
باب عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

١٩٢٤ — ١٣٤٢

مقدمه

وحيدالدينك صوك ايام سلطنتنده يومى غزته‌لرله نشر ايدلمش اولان بش مقاله‌دن متشكل بو كوچوك كتابك موضوعى ، عثمانلى سلطنت منقرضه‌سى تاريخنك صوك صحيفه‌لرينه اهميتله درج و قيد ايدلمكه لائقدر . غصب وغارت ، مطرد اصول وقانون شكلنه قونولارق ، ميليونلرجه اهل اسلامك رزقى بر ربع عصردن فضله تالان ايدلدى . انصافك او دورده واو يرلرده نامى يوقدى ! . .

١٠ تموز انقلابى عبدالحميدك عباد اللهدن مغصوب **املاك سنيه** سنى **املاك مدوره** ناميله ، فقط اسكى و مشروع صاحبلرينه دكل ، ماليه خزينه‌سنه دور ايتمشدى . ماليه نظارتى اولكى حقسزلقلرى ازاله ايده‌جك يرده ، عيناً ادامه ايتمكدن بشقه بر شى ياپمق ايسته‌مدى . احتمال كه تنظيم و اصلاحه وقت بولاماديغى ايچون . . . .

حرب عمومينك متاركه‌نامه‌سى بر بوچوق ميليون شهيدك قانيله امضالانير كن ، عبدالحميدك تختنده هر معناسيله كوچوك ، قارداشى وحيدالدين بولونيوردى . بو كوچوك قاردش ، عبدالحميدك آل و اولاديله برلشه‌رك **املاك سنيه** مسئله‌سنى تكرار اوياندير‌مق ايستدى . انكليزلرله موسويلر بو اراضى‌يى اشترا ايچون يوز ميليون انكليز ليراسى بدل تكليف ايديورلردى . عبدالحميدك ورثه‌سى بو مقداره راضى اولدى . ويكرمى ميليون انكليز ليراسنى‌ده وحيدالدينه ، اصدار ايده‌جكى اراده‌يه مقابل ، ترك ايده‌جكنى تعهد ايتدى . وحيدالدينك امرينه ، باب عالى درحال مطاوعت ايتمش و املاك مدوره‌يى ينه **املاك سنيه** ناميله

عبد الحمیدك وارثلری عهده‌سنه چه‌ویرمشدی . کندی سلطنتی داخلنده قالان
یرلری ، شخص وخاندانتك معیشتنی ، داها طوغروسی واسطۀ ذوق وسفاهتنی
تأمین ایچون ، انکلیزلره پیشکش ایدرکن ، آلدن چیقمش ولایتلرك طوپراقلرینی ده
مقصدی پك واضح اولان بر هیئت صرافیه‌یه صاتمق تشبثنده بولونیوردی .
هندستانه الك اول بر تجارت شرکتی صورتنده کیرن انکلیزلر ، اورایه یاواش یاواش
حلول ونفوذ ایله ، بش میلیون اوتوز آلتی بیك کیلو مترو مربعی اراضیده
متوطن وایکی یوز طقسان بش میلیون نفسدن متشکل بر جمعیت بشریه‌یه تغلب
وتملك ایتدیلر . انکلیزك پك ظالم اولان حرصی ، بو ایکی یوز طقسان بش
میلیون مخلوقی شیمدی انساندن زیاده حیوانه قریب بر ذلت ایچنده یاشادییور .
خاندان آل عثمان ، یوز میلیون انکلیز لیراسنه نجد ، عراق ، سوریه ،
فلسطین کبی اسلامك تاریخی وابدی دیارلرینی الك بویوك دشمن اسلامه
صاتاجقدی . کندیسنده خلافت محمدیه‌یه بر استحقاق سماوی بولوندیغنی ادعا
ایدن بو عائله طرفندن امت محمده ایفا اولونان خدمتلرك الك صوکی بو آلیش
ویریش بازارلغی اولدی . وکیللری (لوزان) قونفرانسنده حرارتله چالیشدقلری
کبی ، حالا بر طاقم آووقاتلر دنیانك اوته‌سنده ، بریسنده آووچ آووچ
پاره‌لر صرف ایله ، او مقصدی تعقیب ایدییورلر .

عبدالحمیدك بویوك اوغلنه خطاباً ینه او زمان یازمش اولدیغم آچیق
مکتوبی ده بو صحیفه‌لره علاوه ایتدم . تبلیغه توسط ایتدیکم نیاز اسلام ،
شهزاده‌نك قلبنده هیچ بر معکس شفقت بولمادی . بر شهزاده‌ده رحم ورقتك
وجودینه بر آرالق امکان ویره‌جك قادار مغلوب خیال اولمش بولوندیغمه
شیمدی شاشیور واوتانیورم . خصوصیله آلتی یوز سنه‌لك اوزون بر تجربه‌دن
صوکره ! . . . .

نشان طاشی ، ١٨ مارت ١٩٢٤

سلیمان نظیف

سلطان عبدالحميد خان ثانی ، بيك اوچيوز تاريخلرندن حاكميت مليه‌یی صاحب حقيقيسنه اعاده ايتديكی زمانه قادار ، تام بر ربع عصر ، بر چوق اراضی و املاك ايله بعض معـادن امتيازلرينی كندی عهدهٔ تصرفنه كچيرمشدی . خزينهٔ خاصه‌سنك ناظری اولان آغوب پاشانك آچديغی بودور تملك ، بيك اوچيوز يكرمی درت سنه‌سنك تموزنده قاپاندی . موصل ولايتنك اقطار شماليه‌سندن بصره ولايتنك مناطق جنوبيه‌سنه وحلب ولايتندن قدس سنجاغنه قادار ، قوجه بر قطعه‌نك شرقنده ، غربنده ، آغوب پاشا ايله خلفلری طرفندن يرلشديرلمش اولان **املاك سنيه** اداره‌لری ، عباداللهك سندات خاقانيه وياحجج شرعيه وياخود شرع ايله قانونك قبول ايتديكی عرف وتعامله تصرف ايتمكده اولديغی طوپراقلری ، اورمانلری اصحابندن غصـب ايتمكله اكتفا ايتميور ، حكومت ملكيه‌نك‌ده اك بارز حقوق وصـلاحيتنه تسلط ايديبوردی . هيچ اونوتمام : ۱۳۱۲ سنهٔ روميه‌سنده‌وموصل ولايتنك اربيل قضاسی داخلنده كائن (شمامك) ناحيه‌سنده (احمد كچكه) آدلی شرير برشقی پيدا اولمشدی . بوشقاوتك شرّتنه مدار دوام ومدارتزايد اولان سبب ، شقينك املاك سنيه داخلنده ساكن و مأمورين انضباطيه‌نك املاك سـنيه داخلنه دخولدن ممنوع اولماسی

يدی . او وقت موصل واليسی و قوماندانی اولان عبدالله پاشا حضرتلری ـ که متارکه‌دن صوکره بر مدت حربيه نظارتنده بولو- نديلر ـ ژاندارما وعسکردن سوق ايتديکی مفرزه‌يه ، شقی‌يی هر يرده تعقيب ايچون امر ويرمشدی . بو امر سايه‌سنده او شقی تأديب ايدلدی . آرادن برقاچ کون کچمشدی . خزينهٔ خاصه ناظری ميقائل پورتقال پاشا ، املاك سنيه داخلنه ژاندارمه و عسکر سوق ايدلمش اولديغنه بيان تاسف ايدرکن ، بو حرکتك **مغاير صداقت** اولديغنی تصر- يح ايله ، عبدالله پاشايی تهديد ايديوردی . پاشا ويرديکی جوابده ، ممالك شاهانه‌نك **اراضیٔ سنيه** و **اراضیٔ مدنيه** ناملريله ايکی‌يه تقسيمی ، صداقتسزلکلرك اك بويوکی اولمق لازم کلديکنی و عين منبعدن اخذ قوت ايدن برحکومتك ، هر يرده عين صلاحيتله ايفای وظيفه ايتديکنی متجددانه بيان ايله خزينهٔ خاصه ناظرينك صداقتنی استخفاف ايتمشدی. اسبق شيخ الاسلام و دائما فخرالاسلام حيدری زاده ابراهيم افندی حضرتلری اوزمان موصلده مدعیٔ عمومی ايديلر . بويوك دوستم وعزيز استادم **املاك سنيه** نك کرك حقوق ، کرك جزا محکمه‌لرينی نه‌قدر اشغال ايتمش اولديغنی هرکسدن زياده بيليرلر .

سلطان عبدالحميدی بو حرکاته سائق اولان نه ايدی ؟ . . بونی پسيقولوژی علماسی دها أيی ايضاح ايده‌بيلير : بعضی معلول مزاجلر واردر که تخيل ايتدکلرينی همان اميد ايدرلر . واميدلری‌ده چارچابوق يقين وقناعت شکل وقوتنی آلير .

سلطان عبدالحميد ثانی‌ده بويله ايدی . اونی بودولت وملتدن داها چوق پاشاياجغنه وزراسيله اطباسی و حکمدارلر عهده‌سنده‌کی اموال

سلطان عبد الحميد ثانينك منفعت خصوصيه‌سنی بالعموم منافع ملیه‌نك وحتی حیات دولتك فوقنده طوتان خزینهٔ خاصه مأمورلری ، استانبولده‌کی ناظرندن عراقده‌کی چوبانه قادار ، عین غیرتله توسیع ملکه اهتمام ایدرلردی . **توسیع ملك** دن بوراده بشقه معنی چیقار - یله‌بیلیر ؛ دفع التباس ایچون **توسیع املاك** دیمك داها مناسبدر .

املاك سنیه مستخدمیننك بر ممتازیت سماویه ایله اجرای احکام ایتدکلری هر ولایتده مأمورین دولت ، تام بر ربع عصر ، عاجز ومتحیر قالدی . خزینهٔ خاصه‌نك منفعتنده‌کی قدسیت فائقه‌یی تصدیق ایتمین هر وظیفه‌پرست مأمورك عزل وتبعیدی محقق ایدی : خزینهٔ خاصه‌جه لطفاً کوز دیکیلمش اراضینك مشروع صاحبلرینه قانونك آغوش حمایتنی سد ایتمین حاکملر ، بیت المال امتدن متوالیاً غصب اولونان وارداتی خزینهٔ خاصه‌دن خزینهٔ عامه‌یه ارجاع ایتمکه چالیشان مال مأمورلری ، املاك سنیه داخلنده باریننان اشقیایی ، اللرنده محاکم عدلیه‌نك اخذ وکرفت امرلری اولدیغی حالده ، تعقیب ایله راحتسز ایدن ژاندارما - ویا او زمانك تعبیرنجه ضبطیه - ضابطان وافرادی ، والحاصلی واليلردن ناحیه مدیرلرینه وکوی مختارلرینه قادار ، هرکس وهرکس کندی کردن وظائفنده املاك سنیه مأمورلرینك بوغان وقهر ایدن ربقهٔ تحکمنی تام یکرمی بش سنه طاشیدی ، طوردی .

بو كيلرك خانمانی سوندورمكه آغوب پاشا ايله اخلافنك باب عالی يه بر امر واشارتی كافی ايدی .

ايلك مقاله‌نك انتشاری اوزرينه واقع اولان بر اعتراضه بوراده جواب ويرمك ايسترم . بعض ذوات بكا ديديلركه : (سلطان عبد-الحميد خان ثانی اون دورت سنه‌دن بری تاريخه قاريشمشدر . وتاريخه قاريشمش بر آدامك ذات وزمانی يومی غزته‌لرك ستونلرنده موضوع بحث ايدلمك مناسب اولماز .)

أوت ، بن‌ده تصديق ايدرم كه ، حياتی تاريخه قاريشمش اولانلره جرائد يوميه‌نك حق قضاسی شامل دكلدر . فقط ماضی‌يه قاريشمش اولان وقايعدن بری خورتلار وحال واستقباله تحكم ايتمك ايسترسه حقيقتی صيحه‌لرله تشهير ايتمك وظيفه وفرض اولور . **املاك مدوره‌نك املاك سنيه** شكلنده استردادی ايچون بر مدتدن بری بعضی كيمسه‌لرجه تعقيب ايدلمكده اولان خام بر آرزو ، موهوم بر منفعت ، ونتيجه اعتباريله پك مضر بر تشبث اولماسه‌يدی ، مرحومك بش سنه‌لك قبرندن خلقه بر پنجره‌ده بن آچمازدم . اويله ظن ايديورم كه صوصمقله عرقمه ودينمه خيانت ايده‌جكم . بعضيلری كبی بنم ده اعتقادمجه ، بعضاً سكوت ايتمك‌ده يالان سويلمكدر .

صدده كله‌يم :

سلطان عبدالحميد ثانينك املاك سنيه‌سنه عائد سياستی بن يالكز اوچ ولايتده : موصل ، بغداد وبصره ولايتلرنده تدقيق ايده‌بيلدم .

الك اول موصلده‌كی صفحاتی كورمشدم ؛ مثلا اربيل قضاسی داخلنده كيلر : تارلالر باشدن باشه مزروع ، كويلر سراپا معمور ،

معموره‌لر هپ مسکون ، اورالرك انسانلری‌ده ، حیوانلری‌ده قو-
مشولرندن پك زیاده وقومشولریله قیاس ونسبت قبول ایتمیه‌جك
درجه‌ده مرفّه ایدیلر . ایلك کوروشده منظره‌نك جاذبه‌سنه قاپیلمقدن
منع نفس ایده‌مه‌مش ، *اوخ ! . ایشته کوزل بر قطعهٔ وطن ! . . .*
دیمشدم . فقط شوق وهیجانمك بیك پارچه اولارق ، خسرانلرك
الك آجیسنه بر آنده انقلاب ایده‌بیلمه‌سنه ایکنجی بر نظر ، کوچوك
بر ملاحظه کفایت ایتدی . کوردم که بو عمران هپ اطرافدن وینه
عثمانلی دولتنك ملکی اولان طوپراقلردن برر برر چالینارق اورایه
کتیرلمش . اوسوسلو جبهه‌لرده سیرایتدیکم ، هپ تمل طاشلری ایدی .
اراضیٔ سنیه داخلنه کیرمش مثلا اللی کیلو مترو مربعی وسعتنده‌کی
بر پارچه‌یی اعمار ایچون ، اراضیٔ ملکیه حدودی داخلنده قالمش
اولان یرلردن لااقل ایکی یوز کیلو مترو مربعی بر قطعهٔ وطن ،
کویلری ، تارلالریله برلکده ، تخریب ایدیلیوردی . اویله زمانلر
اولدی که بعضی کیمسه‌لر ، بیلمم قاچ بطن اجداددن توارث ایتدکلری
مال وملکی داها راحت یاشامق اضطراریله ، خزینهٔ خاصه نامنه نقل
وقید ایتدیره‌که باشلادی . بونك متعدد سائقلرندن یالکز بریسنی
سویلیه‌یم :

هر سنه مارت آینك ایلك کوننداعتباراً ـ حال ومحل ایله
موسمك ایجاباتنه کوره بو مدتك بعضاً بر قاچ هفته تقدیم ویا تأخیر
اولوندیغی‌ده واقع ایدی ـ تعداد اغنام معاملاتنه باشلانیردی . وخاطر-
مده قالدیغنه کوره ، او تاریخده هر قویوندن اوچ غروش رسم آلیر-
لردی . خزینهٔ خاصه نظارتی شرفصدور ایتدیردیکی بر ارادهٔ سنیه

ايله بو رسمی ، املاك سنيه داخلنده تعداد اولوناجق اغنام ايچون ، نصفنه ، يعنی آلتمش پاره‌يه ايندير‌مشدی . وبو آلتمش پاره‌يی ، رسمك مشروع صاحب استيفاسی اولان خزينهٔ ماليه دكل ، خزينهٔ خاصه آلير ، كندی حسابنه وقاصه‌سنه كچيرردی . بو سهولت و منفعته مجلوب اولان املاك سنيه خارجنده‌كی اهالی ، موسم تعداد حلول ايدرايتمز ، قويونلرينی ، سوروسورو ، بورايه نقل ايله تعداد ايتديررلر وياريم رسمله قورتولورلردی . خزينهٔ خاصه‌نك مشروع اولمايان ومغصوب اولان بر منفعتی ايچون ، خزينهٔ دولتك بر حق مشروعی تماماً فدا اولونور و بو سرقت ايقاع ايدلمك ايچون ده خزينه‌لرك ايكنجيسندن يوزده اللی اسقونطو ايديليردی .

ويركوده ، اعشارده بويله . دولتك املاك سنيه داخلنده قالان منابع وارداتندن ماليه نظارتی ، تام بر ربع عصر ، بر پاره آلامادی . آلمق شويله طورسون ، فريقدن ملازم ثانی‌يه قادار ، اوراده مستخدم ضابطان ايله امرای عسكريه‌نك رتبه‌لرينه مخصوص معاش اصلی‌يی ده بيچاره وبيكس خزينهٔ دولت ويريردی . حتی املاك سنيه‌نك ايرغادلری ، چفتجيلری ، چوبانلری مكلفيت عسكريه‌دن معاف طوتولمشدی . يانی باشنده‌كی كركوك ، اربيل قصبه‌لريله كويلرينك جسور وفداكار كنجلری ، انسان سورولری شكلنده ، وسرحدلرك اوته‌سنده بريسنده بو دولتك ادامهٔ موجوديتی نامنه ايثار حيات ايدرلركن ، سلطان حميدك قويون سورولرينی اوتلاتان چوبانلر ، حال وآتيدن امين ، قاوال چالوب أكلنيرلردی .

دولتك بو صورتله واردات حقيقيه‌سنه نقصان طاری اولوبجه ،

مصارفك ـ ذاتاً تحملشكن اولان ـ بارجسیمی ، نقلتنی هر کون بر پارچه دها تزیید ایده‌رك ، اهالئ ملكیه‌نك ـ جیلیز وذاتاً عاجز اولان ـ اوموزلرینه یوكلندی [*] . پیاده ، سواری ، طوبجی ، هر ولایتده هر صنفدن متعدد طابور وآلایلر واردی . بونلرك مخصصاتنی اعطایه واردات محلیه آرتق كفایت ایده‌مه‌مكه باشلامشدی . كویلره تحصیلدار مقامنده ـ واكثریا طوبله مجهز ـ قطعات عسكریه سوق ایدیلیردی . والی وقوماندان عبدالله پاشانك ـ او وقت باب عالینك ویلدیز سراینك قیود وسجلاتنه‌ده كچمش اولان ـ برفریادی بو حالی اجمال ایدر . مصارف محلیه‌نك تقاضاسیله پایتختك كونا كون مطالب وقهری قارشیسنده صبری توكنمش اولان بو والی وقوماندان ، او زمانك پادشاهیله وكلاسنه شو آجی حقیقتی آپ آچیق سویلیوردی :

موصل ولایتنده مال‌صندوقلرینه كیرن آقچه‌نك هر غروشی عسكره آلنمش بر قورشونك مقابلیدر .

موصلده بویله ، بغدادده بویله ، بصره‌ده ایسه داها فجیع ودلخراش حالده ایدی . بو ولایتلر مصارف محلیه‌یی ، خصوصیله مخصصات عسكریه‌یی تسویه‌دن عاجز قالنجه ، اوموزلرنده‌كی بارادارە ، املاك سنیه قانغره‌نندن مصون قالابیلمش اولان ولایتلرك دوش ضعیفنه یوكلندی . دیاربكر ، معمورة‌العزیز ، سیواس ، حتی آنقره ، قونیه ، اطنه ولایتلری ـ ذاتاً حددن وتحملدن افزون اولان ـ حوالات

---

[*] **اهالئ ملكیه واهالئ سفیه** نم اثر ایجادم دكلدر . اوراده شایع ومستعمل تعبیراتدن ایدی كه محررات رسمیه‌یه بیله قبول وادخال ایدلمش ایدی .

آراسنده ، او زمانکی آلتنجی اوردوی همایونك ـ بیتمك توکنمك بیلمین ـ سندات مخصوصه‌سی‌ده تأدیه ایتمکه دعوت واجبار اولونولردی . نه قادار دفتردار ، نه قادار محاسبه‌جی ومال مدیرلری امکانسزلقلرك قربان پریشانی اولدیلر ! . .

کندی کوزلرمله کوردم : پوسته‌لر بر طرفدن طوله باغچه‌ده‌کی خزینهٔ خاصه قاصه‌لرینه عراقدن یوك یوك مجیدیه وآلتون طاشیرکن ، دیکر طرفدن‌ده شمال ولایتلرندن عراقده‌کی عسکرلره پاره یتشدیرمکه چالیشیلیردی . محلنك نه‌قدر مبرم براحتیاج ویوقسوللق ایچنده قیوراندیغنی افهام ایچون یالکز بر مثال ذکر ایده‌یم :

بر پیاده ضبطیه نفرینك معاش شهریسی دورت مجیدیه ـ أوت ، سکسان غروش ـ ایدی . وغالبا آیده برمجیدیه‌ده تعیین نامیله ویریلیردی . وقت اولدی‌که دورت مجیدیه آیلقلی بر ضبطیه نفرینك اون ، یکرمی ، حتی اوتوز معاشی تداخلده قالدی . متراکم آیلقلری آلامادن وفات ایتمش اولانلرك عائله‌لرینه مورثلرینك مالصندوقلرنده‌کی حق ومطلوبی همان هیچ بر وقت نصیب اولامامشدر . فقط بوکا قارشی املاك سنیه مأمورلری ایشله‌مش آیلقلری منتظماً استیفا ایتدکلری کبی ، حین حاجتده آوانس‌ده آلابیلیرلردی . حسن خدمتلری کورولنلره هر سنه ویریلن اکرامیه‌لرده بشقه ! . . .

اراضیٔ سنیه‌یی توسیع ایله منابع ایرادی تزیید ایچون اقناع ، اطماع ، اعمال نفوذ ، تهدید ، جبر وقهر کبی حرکاته او یکرمی بش سنه ظرفنده بر کون ، بر ساعت توقف ویرلمدی . برنجی عثمانی نشانك یشیل قوردونلرندن مانتللی طوپلرك کولله‌لرینه قدر وسائطك

هر نوعنه مراجعت ایدلمشدی . شمالده‌کی موصل ولایتنده کورولن ـ قومشولردن مسروق ومغصوب ـ مناظر عمراندن بیله جنوبده‌کی بصره ولایتنك اراضئ سنیه‌سی محروم ایدی . عماره و منتفك سنجاقلرنده‌کی مقاطعات سنیه، تاریخك ضبط وقید ایده‌مدیکی عصرلردن بری، او طوپراقلرده ساکن اولان بیچاره‌لره هر سنه التزامه ویریلیرکن نه قادار قانلر دوکولور، نه قدر جانلر وخانمانلر یاناردی ؟...

بونی‌ده مقالهٔ آتیه‌ده ایضاح ایده‌جکز .

بیلمم شیمدی نصلدر ؟.. بزم ادارەمزده ایکن بصره‌یه هندستان طریقیله بحراً کیدنلر ، خسته‌لق اولسون اولماسین ، آلتی کون قاراننه بکله‌مکه مجبور ایدیلر . بو آلتی کونلك چله‌یی هنوز اکمال ایتمه‌مشدك ؛ منتفك سنجاغنك مرکزی اولان (ناصریه) قصبه‌سی قربنده عشایرله برمصادمه واقع اولدیغنی و میرلوا مصطفی پاشانك قوماندا ایتدیکی طقوز نظامیه طابورینی عربانك مغلوب ایتدیکنی خبر ویردیلر . [*]

بصره ولایتی داخلنده اوته‌دن بری صیق صیق بویوك و قانلی مصادمه‌لر تحدث ایتدیکنی بیلیر وایشیدیردم . بونکله برابر ، برمیرلوا قوماندا‌سنده‌کی طقوز نظامیه طابورینك ، یالکز تفنکله مجهز ، عشایر بدویه افراد غیرمنتظمه‌سنه مغلوبیتی خبری بنی هم متأسف ، هم تدهیش ایتدی . عماره متصرفی وبصره والی وکیلی راقم افندی قاراننه محلنده حادثه‌یی بکا تبلیغ ایدرکن ، مصطفی پاشانك ارکان حربیه صنفندن یتیشمکله برابر، پك قیمتسز و زه‌وزه‌كك بری اولدیغنی‌ده سویلمشدی . قیمتسز ، زه‌وزه‌ك ! . . فقط بونلرك هیچ بری ، حادثه‌نك و (٩) رقمنك دهشت واهمیتنی تقلیل ایده‌مز .

---

[*] بومیر لوا مصطفی پاشا ، داماد فرید پاشانك صدراعظم ایکن تشکیل ایتدیکی معهود دیوان حرب ریاستنده غایت مشئوم برشهرت قازانمش اولان ینه معهود و (نمرود) مصطفادر .

عراقده‌كی مصادمه‌لرك سیاسی بر ماهیتی حائز اولمادیغنی‌ده ذاتاً بیلیردم . راقم افندینك افادات وتأميناتی بونی تأييد ايتدی . اراضينك تقسيم وتصرفنده‌كی يولسزلقلر اوراده هم مزمن ، هم حاد بر مرض اداری وجوده كتيرمش . بحران ، فرنكلرك ظنّی كبی (politique = سياسی) دكل ، (agraire) يعنی اراضی‌یه عائد واراضيدن متولدايدی .

(خطهٔ عراقيه اراضيسی مسئله‌سی) نی اوخطه‌یه كيدن واليلرمزك اك بويوكی مدحت پاشا مرحوم ، (خاطرات) نده شو سطرلرله قيد ايتمكه ابتدار ايدر :

« خطهٔ عراقيه‌جه اسلافدنبرو بو مثللو غائله‌لر بربرينی تعاقب ايدوب
« خصوصيله هنديه ومنتفك وبنی‌لام وحله طرفلرنده نيجه دفعه‌لر نصل عصيان
« واختلاللر وقوعه كلديكی ونه وجهله عسكر سوق اولنه‌رق محاربه‌لر وقوعه
« كلديكی اورالرك احوالنه وقوفی اولنلرك معلوميدر .

« اكرچه بو حادثه‌لرك اسباب و دواعيسی خصوصنده افكار مختلف
« اولمسيله كيميسی بو خلقك يعنی عصيان ايدن عشائر افرادينك عموماً شيعه
« مذهبنده اولمسندن طولايی مأمورين دولته مخالفتلرينی مباينت مذهبيه‌یه
« وكيميسی مشايخ ورؤسا ذمتلرنده اولان اموال ميريه‌يی چوروتمك ايچون
« يالكز آنلرك اغفالات وتحريكاتنه حمل ايتمكده ايسه‌ده بوقدر افراد ناسك
« عموماً ايكيده برده سلاح بدست عصيان اوله‌رق قانلرينی دوكمكه مجبور
« اولملرينه شواسناد اولنان اسباب واحوال كافی اوله‌ميوب نظر دقت وحقيقتله
« تدقيق ومشهود اولان آثار فعليه‌سيله تطبيق اولنه‌رق محاكمه اولنورسه
« تعين ايدركه بو احوالك اصل سبب ومنبعی عراق اراضيسنك محال سائره
« اراضيسندن معاملات واحكامجه فرق وامتيازی مناسبتيله افراد اهالينك
« تصرف اراضيدن واراضی اوزرنده يتشديرديكی محصولاتی منافعندن محروم
« اولمسی ماده‌سيدر .

« اشته عراق اراضيسنك وسعتی واهاليسنك كثرتی ايله برابر شودرجه

« خراب قالمسی وسکنه‌سنك عموماً حال فقر واحتیاجده بولنمسی واولور اولماز
« سببلرله برطاقمنك اظهار بغی وعصیان ایتمسی بتون بومنبعدن تحدث ایدوب
« اصلاح و تعمیرینك تدبیر و چاره‌سی دخی ینه بواساسدن آرانلمق لازم
« کلدیکی جهتله بو بحثه دائر شو صره‌ده بعض ایضاحات وتفصیلات ویرمك
اقتضا ایتمشدر ... [١] »

« ... مستغنی بیاندرکه برمملکتك اهالیسی اومملکتك صاحبی
« و کافهٔ حقوق مدنیه‌سنه متصرف سکنه‌سی دیمك اولوب منافع مملکتك
« محافظه‌سی وترقیسی دخی بوقوته مربوط اولدیغی حالده حقوق مدنیه‌نك
« اعظم رکنی اولان تصرف املاك واراضیدن محروم اولدرق سیار
« ومستعار برحالده بولنان خلق اومملکتك بحق اهالیسندن معدود
« اولماملری وبوجهتله محافظهٔ منافعی غیرتنده بولنماملری طبیعیدر ... [٢] »

آوروپانك شمالندن جنوبنه قادار ، ممالك متمدنه خلقنی شدتله اشغال وبعضاً پك قانلی حادثه‌لرله حضور عمومیی اخلال ایدن برمسئلهٔ حیاتیه‌یی بزم بویوك بر والیمز ، تا اللی سنه اول ، بداوتزار چوللرده مصادف اولدیغی احوال آراسندن کورمش و آکلامش . (قابلیت ملیه) مزك پك بارز برهانلرندن اولان بوفرق وتشخیصی ، مدحت پاشانك روحندن طوغان غازی مصطفی کمال پاشا ، ابداع ایتدیکی ظفرلر قدر معجزه‌نمون برطرزموجزله خلقه آکلاتدی . وبویوك ملت مجلسی کرسیسندن ،

(مملکت کویلیلر کدر !..)

دیدی .

---

[١] [مدحت پاشا ، حیات سیاسیه‌سی ، خدماتی ، منفا حیاتی] صحیفه : ٨١ — ٨٠

[٢] [مدحت پاشا ، حیات سیاسیه‌سی ، خدماته ، منفا حیاتی] صحیفه : ٢٨ .

ینه مدحت پاشا سویلیور : حضرت عمرك زمان خلافتنده عراق قطعه‌سی حرباً فتح وتسخیر ایدلمشدی . وبوسببله اراضیسنك اراضیٔ خراجیه اعتبارأولونارق ، غزات مسلمینه تقسیمی لازم ایدی . فقط جناب عمرك هرخصوصده محض عدالت وحکمت اولان افکار وافعال صائبه‌سی بوخصوصده‌ده تجلی ایتدی . وتصرف اراضیده افراد اهالینك حصه‌دار ایدلمسی لزومنی ادراك وامر بیوردی . فاروق اعظمك شرفصادر اولان ارادهٔ علیه‌سنه اسباب موجبه بسط ایدرکن ، مدحت پاشا ، **افراد اهالی تصرف اراضی حقوقیله مقید اولمیجق اولور وغزات مسلمینك مدینه‌یه عودتنده صکره اعرابك تسلطی وقوعبولور ایسه بالطبع علاقه‌سی بولنمایان اهالینك محافظهٔ مملکت قیدنده بولونمایه‌جقلری** حقیقتنی اعلان وتأیید ایدییور .

مدحت پاشا ، بوحقیقته (دغاره‌حادثه‌سی) نامیله معروف‌اولوب ، حالا اورالرده تخطر وحکایه ایدلمکده اولان بر وقعه‌دن صوکره کسب یقین ایتمش وکسب یقین ایتمش اولمقله قالمیه‌رق ، او دردلره بر چارهٔ سالم آرامش وبولمشدر .

عراق اراضیسنك اوبك قاریشیق وقانلی اصول وصورت تصرفنی مدحت پاشانك نصل بر قاعدهٔ مضبوطه‌یه ارجاع ایتمك ایسته‌مش اولدیغنی ایضاح ایتمك یالکز تاریخه ویالکز سلطان عبدالحمید ثانینك املاکی مسئله‌سنك توضحنه دکل ، شدتی کیتدکجه آرتاجق ومملکتك هرصنف وطبقه‌ده‌کی خلقنی فوق‌العاده اشغال ایده‌جك اولان علی‌العموم **تصرف اراضی** مسائلنك ده بر پارچه آکلاشلماسنه خادم اولاجقدر .

اویله بر حال و محلده‌یم که هر طویدیغمی سویله‌مکه قلمم مأذون بولونمو-
یور [١] . رمز ایله ، ابهام ایله افشای ضمیر ایتمکه مجبورم :

لکن عصرلردن تا لکن آیه قدر بزه کیمسه کلمز دییورلردی .
و تاریخمزك هر صحیفه‌سی وهر تجلیسی‌ده — بر دستور قطعی شکلنده —
سویله‌نن بو سوزی ، وا اسفا که پك یمان و بی امان صورتده تأیید
ایدییوردی !. مدائنه قصبه‌سنده کورولدی که کیدنلر آره‌سنده کلنلرده
وار . افق امیدمدن اوتوز بوقادار آی چکیلمش و سیلینمش اولان
کونش ، او قصبه‌نك افقندن بو امیدك افقنه یکیدن انتقال ایتدی .
حضرت محمدك روحنه واو روحك لایموت اولدیغنه ازلدن ایمانم
واردر . بو ایمانی — نعوذبالله ! . . — بوسبوتون تزلزله اوغرادابیله‌جك
حادثاتك داها زیاده دوام ایتمه‌سنه تقدیر الهی مساعده ایتمدیکی ایچون ،
اللهك عنایتنه شکر وحمد ایدرم . بن شیمدی (عراق اراضیسی) ندن
بحث ایدرکن یالکز ماضی‌یه دکل ، کیم بیلیر ، بلکه اوزاق ، یاقین
بر استقباله عائد مباحثی تدقیق ایله‌ده ، آز چوق ، اشتغال ایتمش
بولنیورم .

أوت ، مدحت پاشا عراق اراضیسنك مسائل تصرفنی نصل تنظیم
ایتدی ؟ . . نمرود مصطفانك قوماندانسنده طقوز نظامیه طابورینك
تارمار اولدیغی کوندن صوکره بن نه‌لر کوردم وایشیتدم ؟ . . بونلری
کله‌جك مقاله‌لرده اتیان ایتدکدن صوکره ، سلطان عبدالحمید ثانینك
اورالرده‌کی چفتلکلرینه وپترول معدنلرینه نقل کلام ایده‌جکم . انشاءالله .

[١] بو سطرلر انتشار ایدرکن وحیدالدین هنوز پادشاه ومتفقلری اولان دول
مخاصمه‌نك قوتلریله سانسورلری ایسه اونك پایتخته کندیسندن زیاده مسلط ایدی .

عراقك ادارەسی ساسانیلردن اسلامه انتقال ایتدکدن صوکره ، حضرت عمرك ، بالخاصه اراضی حقنده ، وضع ایتدیکی اصول واساس ، او مبارك قطعەنك کلدانیلر و آثوریلر زماننده‌کی معموریت ورفاهتنی فضله‌سیله اعاده ایده‌بیلدی . دجله ایله فراتك در آغوش ایتدکلری خطهٔ متطاوله‌ده‌کی شوکت و عمران بو ایکی نهرك تلاقیکاهندن داها آشاغیلره : بصره کورفزی ساحللرینه قدر امتداد ایدییوردی . منحوس بر خلیفه‌نك اقصای شرقده ایقاظ ایله کندی طوپراقلرینه قادار دعوت وجلب ایتدیکی (موغول) فتنه‌سی آسیادن ممالك اسلامك بر چوغنی وهمان هپسی کبی او کوزل عراقی‌ده خراب ویباب ایتدی . بو قطعه باشدن باشه ویرانه اولدیغی حالده ادارهٔ عثمانیه‌یه انتقال ایتمشدی . تاریخمز کمال حجاب ایله اعتراف ایدرکه بر جهل واهمالمزله عراقك خرابیسنی ادامه ایتدك . داها زیاده تخریب ایده‌مدکسه سببی او دیارك بی نظیر فیض وبرکتیدر .

آرزوی اعماری ، علم و وقوف ایله مجهّز اولدیغی حالده ، عراقه کوتورن ایلك ــ و واسفا که صوك !.. ــ والیمز مدحت پاشا ، اورانك اراضیسنی شو حالده بولمشدی :

« . . . فتح جلیل فاروقیدن صکره قطعهٔ عراقیه دورلو انقلاباته
« اوغرایوب اراضینك بالطبع حکمی دکشمش وعادتا اراضیٔ میریه

« حکمنی اکتساب ایتمشیکن دولتجه برشی یاپلمیه‌رق اسکی حالده
« براغلمش وبوده حاصلاتندن عشرینه ثلث ونصف آلنمق وبو قدر
« اراضئ جسیمه خزینهٔ دولتك مال وملکی اوله‌رق نصل ایستیلیور
« ایسه اویله تصرف اولنمق ظن وملاحظه‌سندن نشأت ایتمش ایسه‌ده
« دجله وفرات نهرلری آراسنده طولاً ایکی یوز ساعتدن زیاده [١]
« مسافه‌سی بولنان اراضئ جسیمه‌نك زمان قدیمده اولدیغی کبی
« هرطرفندن نهرلر آچیلوب زراعت ایتمك واشبو انهاری هر سنه
« تطهیر وتعمیر ایلك وبونلر ایچون سرمایه ویرمك **والحاصل بوقدر**
« **اراضی بر چفتلك اداره‌سی کبی طوغریدن طوغری بر اداره‌ده بولنوب**
« **هر درلو احتیاجات ومقتضیاتنی دولت حسابنه یاپمق هیچ بر وقتده**
« **قابل وممکن اوله‌میه‌جغی بدیهی** اولمغله اراضینك پك چوغی متروك
« ومعطل اوله‌رق اهالیسی طاغلمش واسکی وقتده خابور وفرات
« نهرلریله سقی وارووا اولنوب معموریت وبرکتی مشهور عالم اولان
« ومزوپوتامی [٢] دنیلان قطعهٔ عظیمه چول حکمنه کیره‌رك شمر
« وعنزه عربانی و سائر قبائل وحشیه‌یه جولانکاه شقاوت اولمش
« وبغدادك آلت طرفنده واقع شط الحیدن قورنه‌یه قدر شطین بیننده
« اولان وبونلرك ایکی طرفنده بولنان انهار و اراضی دخی کذلك
« معطل وخراب اوله‌رق اکثر اهالیسی حال بدویته کیرمش ... [٣] »

---

[١] بیك کیلو متره‌دن زیاده . . . .   س . ن

[٢] قرون اولی جغرافیونی (الجزیره) یه Méspotamie دیرلردی که یونان لساننده (نهرلر آراسی) ویا (بین النهرین) دیمکدر .   س . ن

[٣] (مدحت پاشا : حیات سیاسیه‌سی ، خدماتی ؛ منفا حیاتی) صحیفه : ٨٣

بر زمانلر حقيقةً **بهشت آباد** اولان بغدادی درآغوش ایدن فیّاض و بینظیر قطعه‌یی مدحت پاشا ایشته بو حالده بولمشدی . **طائف عشیرى** اراضى يى ایشلتمك ایچون موجود اولان اصول و بدعتى ـ بوسبوتون واسـاسندن اولماسه بیله ـ خیلی تعدیل ایتدی . خزینهٔ دولت ، محصولاتك ثلثانی زراعدن آلیرکن ، مدحت پاشا بومقداری ایلك سنه یوزده اللى‌یه وسنین تالیه‌ده ایسه داها آشاغی‌یه تنزیل ایدـ یيور وخزینه حصه‌سی تنزیل ایدلدکجه ، وارداتك زرعيات وعمران ایله برلکده تزاید ایتدیکنی کورویوز ؛ بر طرفدن کلّی تسهیلات وکوناکون تقسیطلرله اراضى‌یی اشخاص عهده‌سنه مال وتمليك ایتمکه چالیشیوردی . عراقك اولادینی طوپراقلرینه مؤبداً ربط ایده‌جك طریقی بو بیوك اداره آدامی هم کشف ، هم کشاد ایتمشدی . عالی پاشانك وفاتی اوزرینه مقام صدارته کلن محمود ندیم پاشـا ، مدحت پاشایی بغداددن قالدیردی . وقتیله آرزوسی خلافنه ، شورای دولت ریاستندن تبعید ایدلمك صورتیله عراقه والی کوندرلمش اولان مدحت پاشا ، اوراده‌کی درت سنه‌لك مساعیسنك ثمراتنی دولت نام وحسابنه اقتطاف ایده‌جکی بر زمانده دارالاجتهادندن تبعید ایدلمه‌سنی هیچ آرزو ایتمیوردی . کندی خط دستیله یازوب محمود ندیم پاشـایه کوندردیکی خصوصی بر مکتوبی کورمشدم . نجد قطعه‌سنی آناوطنه ربط ایچون واقع اولان تشـبثاتی تعداد ایله بر مدت داها بغدادده براقلماسنی ـ فقط ضمناً ـ عادتا رجا ایدییوردی . عالی پاشانك خلف ناخلفی ، نه مدحت پاشانك عراقه لزومنی ، نه عراقك مدحت پاشایه احتیاجنی دوشوندی . اللهك او حوالی‌یه نعمت مخصوصه‌سی اولان

بو والی‌یی هم عزل ایتمش ، هم یرینه کوندردیکی بیچاره‌یه مدحت پاشانك اوحوالیده‌کی بالعموم آثار وتأسیساتنی امحا ایتمه‌سنی امر وتوصیه ایلمشدی ! . . بو ، محققات تاریخیه‌دندر .

مدحت پاشانك عراقده آچدیغی دور عمران ، آنفاً سرد ایتدیکم سببدن طولایی ، دوامه امکان بولامادی . ومحمود ندیم پاشانك بالالتزام ایقاع ایتدیکی خرابی‌یی ، بش سنه صوکره تحدث ایدن ٩٣ سفری تشدید ایتدی . دجله وفرات نهرلرینك متمادی وخاسر بوسه‌لری آلتنده او زاواللی قطعه یکیدن چول ، یکیدن آجلغه صحنه ، یکیدن قتالله معرکه ومذبحه اولمغه حاضرلانمشدی .

هجرتك عصر حاضری اوائلنده آغوب پاشا سلطان عبدالحمیده دیدی‌که : ــ عراقده صاحبلی ، صاحبسز برچوق اراضی ، برچوق منابع ثروت وار . ــ بونلری دولت نامنه اداره واعمار ایتمکی نه آغوب پاشا ایسته‌مش ، نه افندیسی خاطرینه کتیرمشدی . ٩٣ سفرنده روم ایلینك اك کوزل پارچه‌لرینی وآناطولینك اك مهم اوچ سنجاغنی دین ودولتك دشمنلرینه قاپدیررکن ، هیچ برتأثر اظهار وبلکه حس ایتمین بو پادشاه ، عراقك صاحبلی ، صاحبسز منابع وارداتی قارشیسنده کتم هیجان ایده‌مدی . خزینهٔ خاصه اوراره کمال حرارتله مأمورلر ، مفتشلر ، مهندسلر و . . . . . آووقاتلر اعزام ایدیوردی : مأمورلر اداره ، مفتشلر مراقبه ، مهندسلر تنظیم وآووقاتلرده عباد اللهك حقوق تصرفیه‌سنی ظل الله فی العالم عهده‌سنه کچیرمك ایچون نه و . . . هرنه لازم ایسه اجرا ایده‌جکلردی . مقاطعه‌لرله صاحبلی ، صاحبسز برچوق یرلر خزینهٔ خاصه نامنه نقل اولونیور وبوممالکانه‌لر داخلنده

چالیشان بختیاران یالکز ئولمیه‌جك قادار یيه‌جك و سترعورت ایده‌-
بیله‌جك قادار کیه‌جك بولدقلری حالده ، خارجده قالان بیچارکان
سدّرمق ایده‌جك لقمه‌یی بیله ألده ایده‌مدیکی ایچون ، یا آچلقله ویا
الجای جوع ایله قیام وعصیان ایده‌رك ، عسکرك قورشونلریله ئولوب
کیدییوردی .

بو حال بر ربع عصر ، أوت ، تام یکرمی بش سنه دوام ایتدی !..

انجیلده بر آیت وار : *الاهك کنی الاهه ، قیصرك کنی قیصره ویر !..*

زواللی بیکس عراقده قیصره ویریله‌جك هیچ برشی قالمامشدی .

١٣٢٤ انقلابنده قیصر ألنده کنی ملته ویردی . هر انقلابك مبادیسی
بر آز قاریشیق ، براز سرسم اولور . بو عمومی قاعده‌دن بزمکی ده
قورتولامادی . **املاك سنیه** یی **املاك مدوره** نامیله وملت نامنه عیناً
تسلم ایدن مالیه نظارتی ، بدایت انقلابدن حرب عمومی‌یه و حرب
عمومیده اوطوپراقلر ألمزدن چیقنجه‌یه قادار ، عیناً ابقا وکما فی السابق
اداره ایتدی . حالبوکه مالیه نظارتی قیصردن آلدیغنی اهالی‌یه اعاده
ایده‌جکدی . واللهك ایسته‌دیکی ده بو ایدی !.. اللهك ایسته‌دیکی قوللر-
جه‌ده اختیار ایدلمش اولسه‌یدی ، بلکه بوفلاکتلر وقوعه کلمزدی .

١٣٢٤ سنه‌سندن ١٣٣٢ سنه‌سنه قدر اولان صفحاتی‌ده ایلریده
کوروب کوسترمکه چالیشاجغز .

سلطان عبدالحمید ثانیدن مدوّر اراضی‌یی اهالیٔ محلیه عهده‌سنه بر نسبت عادله ایله تفویض ایتمکدن بشقه اوحوالینك تقریر آسایش وتأمین عمرانی ایچون چاره بولونمادیغنه کرك اولکی مسموعات واستطلاعاتم ، کرك بصره‌یه مأمور اولدیغم صیره‌ده‌ده اصحاب وقوفدن اجرا ایتدیکم تحقیقات اوزرینه قانع اولمشدم . بغداد والیلکندن یکی عودت ایتمش اولان نجم‌الدین منلا بك افندی عدلیه ناظری بولونیوردی . وداع اثناسنده فکریمی مشارالیهه عرض ایتدم . افراد عشایرك بوکا حاضر-لانمش برحال واستعدادده بولونوب بولونمادیغنی بیلمدیکنی سویلدی . فی‌الحقیقه بدوی‌یی اراضی صاحبی ایتمك ، اوراده آتیلاجق خطوات انقلابك اك بویوکی ایدی . بونکله برابر ، بدوی‌یی مدنیلشدیرمك ایچون یکانه چاره اونی طوپراغه — هروقت اولدیغی کبی میّتاً دکل — حیّاً ... دیب‌دیری ربط ایتمکدر . بدوینك الندن سلاحی بوسبوتون آلمق ایچون او أله چفت آلاتی ویرملك اقتضا ایدر . نجم‌الدین منلا بك افندی‌یی ترده دوشورن **حال واستعداد** ده آریجه تدقیق اولوناجق واوحال‌واستعدادك فقدانی تقدیرنده حصولنه چالیشیلاجقدی.

زراعتدن بشقه هیچ برمنبع ثروتی اولمایان قوجه بصره‌ولایتنك مرکز وملحقاتنده زراعت بانقه‌سنك تك برشعبه‌سی بولونمادیغنی‌ده داها استانبولده ایکن اوکرندم . بانقه ، تجارتخانه کبی کونا کون

اشکال ایله اورالرده یرلشمش اولان اجنبی ، یرلی مراحبه‌جیلر زرّاع اهالی‌یی صویوب طورویورمش . بالاخره بن‌ده بالذات شاهدی اولدم : اوچ آی صوکره اقتطاف اولوناجق خرما محصولنی ترهین ایده‌رك یوزده یکرمی ، یکرمی بش فائض سنوی ایله استقراض ایدن زنکین ، فقیر برچوق زرّاع واردی . زراعت بانقه‌سنك ، شیمدیلك هیچ اولمازسه ، بصره ایله عمّاره‌ده و منتفك سنجاغنك مرکزی اولان ناصره قصبه‌سنده برشعبه تأسیس ایتمه‌سی ایچون اوزمان نافعه ناظری بولنان حلاجیان افندی‌یه مراجعت ایده‌رك وعد اسعاف آلدم . بو مناسبتله وکمال منّتله سویلیه‌یم که حلاجیان افندی قادار وظائفنك ایجاباتیله مملکتنك احتیاجاتنی بحقٍ ادراك ایده‌رك ، عهده‌سنه مودوع خدمتی وقوف و عفتله ایفا و برملکی اعمار ایچون یاپلماسی اقتضا ایدن شیلری اصابتله تعیین وعزم ایله تعقیب ایدن برنافعه ناظری نه‌اخلافی آراسنده کوستریله‌بیلیر ، نه‌اسلافی میاننده . چوق یازق که نظارتی‌داها زیاده دوام ایده‌مدی . وینه‌چوق یازق که اونك نافعه‌ده آچدیغی یولی خلفلری تعقیب ایتمك ایسته‌مدیلر !..

نمرود مصطفی قوماندانسنده‌کی طقوز طابورك منتفك سنجاغنده‌کی عشایر طرفندن مغلوب ایدلدیکنی ، بن هنوز بصره قرانتنه‌خانه‌سنده چله چیقارر کن ، خبر آلمش اولدیغمی کچن مقاله‌ده سویلمشدم . رخنه‌یی تعمیر ایچون چرکس یوسف پاشا تأدیبات واصلاحاته مأمور ایدلدی . حرکاتی حربیه نظارتی ، آلتنجی اوردو واسطه‌سیله اداره ایتدیکندن ، حکومت ملکیه هیچ برشیئه قاریشدیرلمیوردی . یوسف پاشانك امرینه مرجعی اون دورت طابور ویرمشدی . چرکس یوسف

پاشا ، مكتب حربيه‌دن نشأت ايدراتمز ؛ يوزباشيلقله عراق اوردوسنه مأموراولمش و ١٢٩١ تاريخندن برى اوراده ايفاى خدمت ايده‌رك ، فريقلكه قادار ارتقا ايتمش ، شدّت واستقامتيله مشهور برعسكرايدى. نمرود مصطفانك منتفكده‌كى هزيمتندن برقاچ آى اول ، ينه املاك سنيه ويامدوّره مقاطعاتندن متولد برحرب داخليده ، بنى‌لام والبومحمد عشايرينى مغلوب وتارمار ايتمش اولمقله يوسف پاشا شهرت قديمه‌سنه يكى برصيت داها علاوه ايتمشدى . نمرود مصطفانك آچديغى رخنه‌يى چركس يوسف پاشانك قاپاداجغنه همان هركس امين ايدى . وپاشانك مزيات سائره‌سندن بشقه منتفكك شيخ‌المشايخى سعدون پاشا ايله قرابت صهريه‌سى اولماسى او امنيتى تقويه ايدييوردى .

يوسف پاشا منتفك سنجاغنك شطره قضاسنده تحشيد ايتديكى اون دورت طابورى آلتى آى قادار حركتسز طوتدى . بر طرفدن غايت كوچوك شيلرله : مثلا افراد اهالينك برى برنده اولان حكملى ، حكمسزمطلوباتنى تحصيل ايتمكله ؛ ديكر طرفدن پك بويوك ايشلرله : مثلا بالعموم سعدونيلرعهده‌سنده‌كى اراضى مصادره ويا اشترا ايديله‌رك ، اوعائله اركاننك عراقدن تبعيدى اسبابنك استجصالى كبى تكاليفده بولنمقله دمكذاراوليوردى . يوسف پاشانك‌ده معيتنده‌كى اون دورت طابورله برلكده و سلفندن داها فنا صورتده مغلوب ايدلديكى خبرى بويوك برصاعقه كبى عراق چوللرينك آفاقنى ، كونك برنده ، صارصدى. طابورلر بوزولمش ، نفردن بيكباشى‌يه قادار مختلف رتبه‌ده متعدد مقتول ؛ اسلحه‌دن حيواناته قادار ، نوع نوع ، اشيا ومهمات عسكريه عصاة ألنه كچمش ؛ يوسف پاشا هزيمتدن قورتارابيلديكى بر قوّتله

تحصّن ایتمش اولدیغی قیشلا داخلنده محصور . وقعهٔ عظیم و وهلهٔ اولاده نتیجه‌سی پك وخیم ایدی . پاشایی مغلوب ایدن (عبوده) عشیرتنك شیخندن اوكون برتلغرافنامه آلدم . یوسف پاشانك اجای وظیفه ایله دكل ، اقربای صهریه‌سندن سعدون پاشانك غرضنی تطمین ایچون كندیسنه هجوم ایتمش اولدیغنی و كندی عشیرتنك مدافعهٔ نفس ایچون مقابله‌ده بولونارق ، دولته صادق اولدیغنی بصره ولایتنه تأمین ایدیبوروتلغرافنامه‌سنه **الله ینصر السلطان** دعاسیله نهایت ویرییوردی .

عمومی برشكل وماهیتده اولان شوحادثه‌نك اسباب خصوصیه‌سنی تحقیق ایتدم : آل سعدوندن فالح پاشا زاده عبدالله بك عهده‌سنه برسنه اول احاله ایدلمش اولان بر مقاطعهٔ امیریه‌نك التزام معاملاتنده یولسزلق اولدیغی بالاخره آكلاشیلمش ومجلس ادارهٔ ولایتجه احاله‌نك فسخنه قرار ویرلمش اولمقله برابر ، بوقراره متفك سنجاغنده اصلاحات وتأدیباتك اجراسیله سطوت حكومت تقرر ایتدیرلدكدن صوكره انفاذی قیدی علاوه اولونمش . فقط او اصلاحات وتأدیباتی نه نمرود مصطفی اجر ایده‌بیلدی ، نه چركس یوسف پاشا . عبدالله بك حكومتدن التزام صورتیله آلدیغی مقاطعه‌یی (عبوده) عشیرتی رئیسی (خیون) عهده‌سنه دور ایتمش ویوسف پاشاده كندیسنی قوتلی ظن ایده‌رك ، مقاطعه‌یی خیوندن استرداد ایتمكه قالقیشمش : ایشته دعوانك ومغلوبیتك سبب واساسی .

اراضینك تصرفی او شكلده قالدقچه وسلطان عبدالحمیدك آفاق عراقده آچدیغی جریحه قاپانمادقچه ، اوزون سنه‌لردن بری توالی ایدوب كلمكده اولان قانلی عربده‌لرك داها پك چوق وبلكه عصرلرجه دوام

ایده‌جکنه قانع ایدم . اوصیره‌ده بندن شیفره بر تلغرافنامه ایله استفسار مطالعه ایتمش اولان داخلیه ناظری طلعت بك مرحومه جواباً دیمشدم که : « اراضینك تصرفی بو شکلده قالدقجه و عراقك اولادی کندی طوپراقلرینه روابط تملکله باغلانمادقجه ، هر تارلاده بر تورك طابوری تحشید واقامه ایدلسه ینه آسایش تقرر ایتمیه‌جك ، ینه اسف آور وقانلی وقعه‌لر تحدث ایدوب کیده‌جکدر . »

فقط تقسیم اراضی مسئله‌سی داها اولدم برایکی دفعه موضوع بحث اولمش ، داخلیه نظارتی سکوت ایله کچیره‌مدیکی وقتلرده بیله مثبت برجواب ویرمك ایسته‌مه‌مشدی . بیقمقده‌یك جسور بروطنپرور اولان طلعت بك مرحوم یاپمقده متردد وعادتا خائف ایدی . منتفك حادثه‌سنك عواقبنی اصلاح وتأمین ایچون اردو قوماندانی ناظم پاشا ایله بالمذاکره اتخاذ تدابیر ایدلمك اوزره بغداده عزیمتمی داخلیه نظارتی اشعار ایتدی . ناظم پاشا مرحوم ، یکی کلمش ، حائز اولدیغی واسع صلاحیتلر اسم وشخصنك اهمیتنی برقات دها آرتدیرمشدی . اونك بغداده وصولندن برهفته صوکره بن اورایه کیتدم . پاشا منتفك حادثه‌سیله پك زیاده مشغول ایدی . مرکز مأموریتنه وصولیله برابر ، میرلوا محی الدین پاشایی یدی طابورله منتفکده محصور یوسف پاشایی تخلیص ایچون سوق ایتمشدی . ایلك ملاقاتمزده ناظم پاشایه فکرمی آچیقدن آچیغه سویلدم . وسلطان حمیدك یادکاردوری اولان اراضیٔ مدوره بوشکلده طوردقجه دولتك یالکز عراقده دکل ، آناطولی وروم ایلنده‌کی قوت ومکنتی بیله بورانك آسایشنی اعاده وتأمین ایده‌میه‌جکنی آکلاتمق ایسته‌دم . ایشته ناظم پاشا مرحومك جوابی عیناً :

— اویله شیمی اولور ؟.. بن اونلری هم تأدیب ، هم‌ده خزینه‌نك مالی اولان طوپراغی ینه خزینه عهده‌سنده محافظه ایدرم .

ناظم پاشایی اقناع ایده‌میه‌جکمه قناعت کتیردم . ووقایعه انتظاردن بشقه چاره بولنمادیغنی آکلادم . بومحاوره‌دن هنوز اون کون کچمه‌مشدی که ناظم پاشا بغدادده مسافر بولندیغم کوشکه کلدی . حالی دوشونجه‌لی و برآزده مفتور ایدی . میرلوا محی‌الدین پاشانك ، کوت‌الاماره مرکزندن چکدیکی شیفره برتلغرافنامه‌نك محلولنی ویردی . محی‌الدین پاشا کندیسنك عسکر اولدیغنی و ویریلن هر امری بلا قید وتردد ایفا ایتمکه مجبور بولوندیغنی تقدیر ایتدیکنی بیان و بومجبوریت سوقیله قریباً احرازشهادت ایلیه‌جکنی تأمین ایتدکدن صوکره ، منتفك اغتشاشنك حرکات عسکریه ایله دکل ، آنجق تدابیر ادارنه ایله ازاله ایدیله‌بیله‌جکنی هم متجلد ، هم استرحامکار بر لسان ایله اشعار ایدییوردی . تلغرافنامه دکل ، عادتا شهادتنه حاضرلانمش بر عسکرك وصیتنامه‌سی !. محی‌الدین پاشانك اشعاری ناظم پاشانك هرتصوّرینی ، هر قرارینی هرج ومرج ایتمشدی . مرکزده کوندریله‌بیله‌جك افراد قالمامش ؛ موسم مایس ، یعنی عراقك یانوب طوتوشدیغی بر زمان ، صوسز چوللرده عسکر دکل ، حشرات بیله کوچ قیملدانیر . یوسف پاشا ایله رفاقتنده‌کی محصور قوّتی درحال تخلیص ومنهوبات عسکریه‌یی استرداد ایده‌بیله‌جکمی ظن ایتدیکمی اوراده ناظم پاشایه سویلدم . پاشاده آنی برشوق وانشراح حاصل اولدی . ینه اوراده مسوده‌سنی

بالمذاكره ترتیب ایتمش اولدیغمز آچیق بر تلغرافنامه‌یی منتفك متصرف وکیلی عاطف بك واسطه‌سیله عبوده عشیرتی شیخی خیونه ، کندی امضام ایله، چکدم . بو تلغرافنامه‌نك مآلی شویله ایدی :

« شطرة المنتفك حادثهٔ مؤلمه‌سنك تحدثی متعاقب بصره ولایتنه چکدیککز
« تلغرافنامه‌ده سزی فریق یوسف پاشا علیهنه قیام ایتدیرن سببك خصومت
« شخصیه‌دن متولد بولوندیغنی ودولت وپادشاهه دائما صادق اولدیغکزی تأمین
« ایتمش ایدیکز . بغداده کلدیکمده ناظم پاشا حضرتلرینی قوای لازمه ترتیب
« ایتمکله مشغول بولدم . محی الدین پاشا قومانداسیله سوق ایتدیکی طابورلردن
« بشقه دوردنجی و بشنجی اوردولردن مقدار کافی عسکر جلب ایتمك اوزره
« ایدیلر . تلغرافنامه کزی ناظم پاشا حضرتلرینه ارائه ایده‌رك ، حادثه‌نك
« سبب ومسئوللرینی تعیین ایتمدکجه مسلمان قاننك بیهوده آقتدیرلمامسنی رجا
« ایتدم . مشارالیه رجامی لطفاً قبول بویوردیلر. بن بغداددن بصره‌یه عودت
« ایتمك اوزره‌یم . بصره‌ده آنجق بر قاچ کون توقف ایده‌رك ، منتفکه
« کله‌جکم . ادعاکز صحیح و یوسف پاشا حرکاتنده مخطی ایسه مرجعی
« محاکمه ایدر؛ دکلسه جزاکزی بلاامهال ترتیب ایتمه‌سنی ناظم پاشا حضرتلرندن
« بن بالذات رجا ایده‌جکم . اول امرده یوسف پاشا ایله معیتنده‌کی محصور
« قوتی همان ترضیه وتعظیم ایله بغداده وعشایر یدینه کچن اشیای عسکریه‌یی ده
« محلی ردیف انبارلرینه اعاده ایدیکز . »

تلغرافنامه‌م امید ایتدیکم نتیجه‌یی ویردی . عبوده عشیرتی رئیسی خیون ، امرلرمزك شوق و شکران ایله ایفا ایدیله‌جکنی یازییور ، خیونك اشعارینی منتفك متصرف وکیلی تأیید ایدییور ، فریق یوسف پاشا معیت موجوده‌سیله برلکده بغداده متوجهاً و سالماً حرکت ایتدیکنی ناظم پاشایه عرض ایلیور ، کوة الاماره‌ده‌کی یدی طابورله برلکده اردو مرکزینه عودت ایتمه‌سنی ناظم پاشا محی الدین پاشایه بیلدیرییوردی .

نمرود مصطفى قوماندا سنده طقوز و یوسف پاشا قوماندا سنده اون درت طابورك مغلوب ومحصور اولدیغی ومحی الدین پاشانك یدی طابورله جبراً کیره‌مدیکی برمنطقهٔ اغتشاشه بن ، فقط یکرمی ژاندارمه ایله ، هم کیتدم ؛ هم حیثیت دولتی ، ظواهر اعتباریله ، سطحی صورتده محافظه ایتمکه چالیشدم . داخلیه نظارتی باب عالی و ناظم پاشا اوردو نامارینه حرکت و موفقیتمی کمال حرارتله آلقیشلارکن بن عیناً شو جوابی ویرمشدم :

« منتفکده فوق العاده هیچ برایش کورولمه‌مشدر . تشرین اولده
« منتظم برقوت بهمه‌حال اورایه سوق ایدیله‌رك ، دولتك تزلزل ایدن
« سطوت وحیثیتی اعاده ایدلمه‌لی وفقط هرشیدن اول سلطان عبدالحمیددن
« مدوّر اراضی عشایره تقسیم وتفویض اولونمالی‌در . »

منتفکه کیدرکن (برکة‌الحمار) و (سوق‌الشیوخ) کبی فراتك باتاقلقلرله مملو ووخامت هوا ایله مشهور وادیلرنده قارنجه کبی قایناپان عشایر خلقنی حیرتله کوردم . هپسی تك بر کوملکه ملبّسدی . راکب اولدیغمز استمبوطه طوغری أللرینی اوزاده‌رق و باشلرینی قالدیره‌رق (نحن‌الجوعان والی باشا نحن‌الجوعان ـ بز آجز ، والی پاشا ، بز آجز !) فریادلرینی اسماعه چالشیورلردی . أوت ، هپسی آج و هپسی چیپلاقدی !...

نمرود مصطفانك طقوز ، چرکس یوسف پاشانك اون درت طابورینی بری برینی متعاقب بوزان ومحی الدین پاشانك یدی طابورینی طوپراقلرینك حدودندن کری چویره‌رك ، ناظم پاشانك عناد وغرورینه غلبه ایدن او خلق ، بنم یکرمی نفر متواضع ژاندارمامك قارشیسنده

ـسلام طورمش ، نم بر آزده خشين توبخات و مواخذاتمى حجاب واضطراب ايله ، كوزلرى يره ديكلمش اولديغى حالده ، ديكلهمش ايدى . چونكه سلطان عبدالحميد ثانينك بغيرحق ضبط ايتمش اولديغى منبع معيشتلرينى بن اونلره اعاده وبخش ايتديرهجكدم . ايشته موفقيتمك سرى بوايدى . حرب عمومى اثناسندهبيله ، عماره ومنتفك سنجاقلرينك عشايرى ، سسلرينى شيخلرى واسطهسيله ، تا موصله ، بغداده قادار بكا ايصال ايدهرك ، دولته صداقت وعد وبووعدى ايفا ايتديلر . چونكه ـ شيمدى ينه املاك سنيه ناميله استرداد ايدلمك تشبثنده بولونولان ـ وبونك ايچون بيلمم هانكى دائرهدن ، ينه بيلمم نصل حكمسز ، تأثيرسز ، هم كولونج ، هم فجيع برقرار استحصال ايدلمش اولان ـ املاك مدورهيى بن حقيقى وتاريخى اصحابنه ويرديرهجكدم .

فقط تشرين اولدن اول ، ايلولده ، بن بصرهدن آيرلدم .

آچيق عريضه

شهزادهٔ جليل القدر دولتلو نجابتلو محمد سليم افندى
ابن عبدالحميد خان ثانى حضرتلرينه

نجابتپناه افندمز ،

سلطان عبدالحميد خان ثانى حضرتلرينك اكبر اولادى و خاندان ذيشانلرينك رئيس عالى نهاديسكز . مغفور مشار اليهك حيات تاريخيه‌سنه تعلق و پوصوقورديغى ماضيدن حال واستقبالى تهديد ايتمكده اولان بر مسئله‌ده افندمزى هر كسدن زياده وبلكه منحصراً علاقه‌دار كورديكم ايچون ، بو عريضه ايله خاك پاى فخيمانه‌لرينه رفع خطاب ايتمك جرأتنده بولوندم . معارفهٔ خصوصيه ايله شرفياب اولسه‌يدم ، مواجههٔ عموميه‌ده عرض ايتمك اضطرارنده بولونديغم شيلرى معروضات شفاهيه‌ايله نظر اطلاع دولتلرينه اعلا ايدردم . پدر جنت مقر نجيبانه‌لرينك تخت عثمانى يه جلوس همايونلرندن صوكره ، كندى نام و عهده‌لرينه كچيردكلرى اراضى ايله املاكك عراق قطعه‌سنده بولونانلرينه عائد مشهودات ومعلوماتمى [ايلرى] غزته‌سيله انتشار ايدن بش مقالهٔ عاجزانه‌ده مجملاً بيان ايتدم . محررات كمترانه‌مك منظور همايونلرى

اولمقله شرفیاب اولدیغنی امید ایتمکده‌یم [١] . صور انتقال وتصرفی مغفور مشارالیهك هویّت تاریخیه‌لرینه یك‌ده رونق ویره‌میه‌جك اولان بواراضی ایله متفرعاتنی عقب انقلابده خزینهٔ دولته ترك وتبرّع بویور- دقلری‌ده معلوم فخیمانه‌لریدر .

متارکه‌یی متعاقب یرلی و یابانجی بعض اشـخاصك او اراضیٔ جسـمیه‌یی عهده‌لرینه چیرمك ، یعنی بزدن ، صرف ضربهٔ وقایعله ، ایسـته‌میه‌رك و حتی آغلایارق آیرلمش اولان ولایتلرك ینه صرف مسلمانلره عائد واونلره یگانه مدارمعیشت اولان طوپراقلرینه یکیدن برحق تسلّط الده ایتمك ایچون کونا کون تشبثاتده بولوندقلری ، بیلمم ، دائرهٔ اطّلاع نجیبانه‌لرینه واصل اولمشمی ؟.. ورثه و علاقه‌دارانذن برقاچ ذاتك بومسئله ایله اشتغال وحتی حکومتدن‌ده برقرار استحصال ایتمش اولدقلرینی محقق بیلیورم .

آنف البیان بش مقاله‌ده بعض تفرّعاتنی ایضاح ایتدیکم موادّی بوراده اجمالاً افندمزه عرض ایده‌یم :

سـلطان عبدالحمید ثانی نامنه شمدی دعوی وتعقیب ایدلمکده اولان حقوق تصرفیه‌نك بری مقاطعات سنیه‌یه ، دیکری عراقده‌کی پترول منبعلرینه عائددر .

---

[١] صاوروق برزوپه‌نك ، بیلمم نه مناسبتله ، نشر ایتدیکی برهذ- یاننامه‌ده بو (همایون) کلمه‌سـنه اعتراضی متضمن برفقره مندرج ایدی . واو صاوروق زوپه (همایون) ك یالکز پادشـاهلره اضافه ایدیله‌بیله‌جکنی اعلان ایدییوردی . (همایون) ك فرانسزجه مقابلی Impérial در . وبزم سابق شهزاده‌لره کچن سنه‌یه قادار Son Altesse Impériale دینیلدیکنی احتمال که اوصاوروق زوپه‌ده بیلمز دکل . س . ن

معلوم همایونلریدرکه معادنده حقّ تحری وحقّ اخراج اساساً معلوم ومکشوف اولمایان بر معدنی اك أول بولان واستدعا ایدن آدامه اعطا اولونور . معادن مکشوفه‌دن استفاده حقّی صرف دولته عائددر . حکومت بوحقّی کیف مایشاء ، یعنی مأمورلرینك ایسته‌دیکی کبی استعمال وهبا ایده‌مز . بالمزایده اك چوق شرائط نافعه کوستره‌جك کیمسه‌یه ویرلمسی نظامنامهٔ مخصوصنده صراحةً مندرجدر .

عراقده موجود پترول منابعی من القدیم معلوم ومکشوف اولوب ، حتی برچوغی طوپراغك سطحنده جریان ایدر ، طورور . پدر جنتمقرّ کزك خزینهٔ خاصه‌سی مأمورلرینی بومنبعلرك منافعندن خبردار ایدن و شوقه کتیرن شیٔ اشخاصدن بریسنك واقع اولان فضولی براستدعاسی ایدی . فضولی دیدم . چونکه اومستدعی‌ده بومکشوف معدنلری مزایدةً تفوّض دکل ، عادتا برامتیاز شکلنده أله کچیرمك ایسته‌یوردی . بوبابده‌کی معلومات صحیحه‌یی ، مغفور مشارالیه حضرتلرینك سرکتابت وخزینهٔ خاصه نظارتلرندن بشقه ، یدی دفعه‌ده صدر اعظملغی احراز ایتمش اولان سعید پاشا مرحومك حیاتنده طبع ایتدیردیکی خاطراتندن عیناً نقل ایتمشدم . بوقدر فائده‌لی برمنبع ثروتك آنجق خزینهٔ خاصه‌یه لائق اولدیغنی اوخزینه‌نك غیرت مفرطه ایله معلول مأمورلری تقدیر ایده‌رك معلوم اولان ارادهٔ خود سرانه‌یی استحصال ایتدیلر . باری ایشله‌دلسه‌یدی ! . . خایر ، نه کندیلری ایشله‌تدیلر ، نه‌بشقه‌لرینك ایشله‌تمه‌سنه امکان براقدیلر . آلمانلرك چیقاسی کوزلری عروق حیاتیه‌مزك برچوغنه وهمان هپسنه اولدیغی کبی ، بو پترول منبعلرینه‌ده دیکیلوب قالمشدی . کندی کوزلرمله کوردم : قافله قافله

دوەلر ، صبور ومتحمل آیاقلریلە بیتمز توکنمز چوللری قطع ایدەرك ، آمریقا و باکو غازصندوقلرینی موصل ولایتنە طاشیرکن ، موصلك یانی باشندەکی پترول منبعلرندن چیقان مایع خاسر - یاوروسی ئولمش بر والدەنك ممەسندن فیشقیران سود کبی - ملول ومحزون دجلە نهرینە دوکیلوب کیدییوردی .

افندی حضرتلری ،

مملکتلرینە پك چوق خدمتلر ایتمش وارکانی آراسندە کرچکدن اعاظم تاریخیە یتشمش اولان رومانوف ، هابسبورغ ، هوهنزولرن خاندانلری برر برر ییقیلوب کیتدیلر . چار نیقولانك قراکلق بودروملردە ، اوستریا ایمپراطوری شارلك وطنندن اوزاق بر منفادە جان ویرمش اولدیغی پك یاقین ماضی‌یە عائد وقایعدندر . قیصر ویلهلم احتیاج واضطرار ایچندە بولوندیغی ایچون خاطراتنی یازوب صاتمقلە غائب ایتدیکی رفاهت معیشتی قسماً الدە ایتمکە چالیشیور . فقط کرك عراقك ، کرك سوریە و فلسطین ایلە حجاز و یمنك اولادی هر حالە وبیك دورلو اهمال واحوالە رغماً ، حالا خاندان آل عثمان ایلە رابطۀ قلبیەیی قطع ایتمەمشدر . اوچوللرك افقلری ، نجم وهلالك اورالردن افولنە آغلایان مرثیەلری ، آلتی سنەدن بری ، بری برینە تکرار ایدییور .

اونلر کچمش اولان هر فلاکتی اونوتدیلر ؛ یالکز أیلکلری درخاطر ایدییورلر . اونلر بر آووچ بغدایی برعائلەنك قانی صولادیغی کونلری اونوتدیلر ؛ یالکز نجم وهلالك الم تحسرینی طویویورلر . وماتم هجرانی طوتیورلر . اواوزاق ولایتلردە قالان مسلم ، خرستیان ، موسوی دوستلرمك بعضیلرندن آرە صیرە آلدیغم مکتوبلری ، یمن

ایدرمکه ، بعضاً آغلامه‌دن اوقویامیورم . خاندان ایله ملت آره‌سنه قره کدی کبی صوقولمق ایسته‌ین سمسارلرك تشبثاتی ، فرض محال اوله‌رق ، بر نتیجهٔ مثبته‌یه اقتران ایله عائلهٔ جلیله‌کز نامنه جدید تصرف قراری ، صورت قطعیه‌ده ، استحصال ایتدیرلسه بیله ، بو قراری موقع انفاذه چیقارابیله‌جك قوهٔ تأییدیه دنیا یوزنده یوقدر . یالکز تسلیم وتسلم معامله‌سنی ایفا ایچون ، لااقل یکرمی نظامیه فرقه‌سیله بونلرك تفنکلری ، میترالیوزلری ، طوپ وطیاره‌لری اقتضا ایدر .

ادامهٔ تصرف ایچون‌ده بو قوتك متمادیاً اوراده قالماسی و متمادیاً اوغراشوب بوغوشماسی لازمدر .

پدرجنتمقرکزك خطبه‌لرده اوقونان نام مبارکیله قیشله وقلعه‌لرك جبهه‌لرینی تزیین ایدن طغرای غراسی اوتصرفی تأمینه کفایت ایده‌مه‌مش ، بشنجی و آلتنجی اوردوی همایونلری‌ده تام یکرمی بش سنه پیرانمش قالمشدی . قولکز حادثهٔ تشبثك وقوعندن زیاده شیوعندن قورقیورم . نجم وهلالك شمدی ماتم هجرانی طوتانلر ، تاریخك ضبط وقید ایده‌مدیکی زمانلردن بری کندیلرینه احضارغدا و افاضهٔ حیات ایدن طوپراقلره یکیدن بر نجهٔ تسلطك اوزانمق ایسته‌دیکنی خبر آلنجه نه دیمزلر ؟ . . ونه یاپمازلر ؟ . . فخرکائنات افندمزك ید اقدس سماویسیله وجوده کلمش اولان بر رابطه‌نك مؤبداً قیرلمسنه البته قلب شفیق وعقل دقیق نجیبانه‌لری قائل اولماز . اجداد معالی اتسام همایو- نکزدن ، اول خلفای عثمانیه ، سلطان سلیم اول حضرتلری آناطولینك شرقنده‌کی ولایتلری دولت علیه‌لرینك قلمرو حکومتنه حربسز ، یالکز اهالیسنك خاطرینی تطییب ایتمك صورتیله ادخال بویوردقلری

زمان افرادك املاك واراضئ خصوصیه‌سی شویله طورسون ، طوائف ملوك اولادندن امرانك حقوق وامتیازات قدیمه‌سنه بیله طوقونمامشلردی. او بیوك پادشاهك سز نام معظمنی حامل بر حفیدی ، بر وارث مستقبلیسکز ؛ طمرلرکزده دونن سلیم اولك مردواصیل قانی اولمالی در. طینت بلندیکزك حقسزلقدن اجتناب وانتزاه ایتدیکنی کورمك هر کسی ممنون و هرقلبی ذات و خاندانکزه ربط ایده جکدر . پدر جنتمقر عالیلرینك بر زمان تصرف ایتمك ایسته‌مش اولدقلری اراضی ایله دیکر منابع ثروت ، اوولایتلر اهالیسنك محتاج ومستحق اولانلرینه بلا قید وشرط ترك و تبرع ایدیلیر وبو شاهانه وعالیجنابانه احسان ، جانب نجیبانه‌لرندن بر بیاننامهٔ رسمی‌ایله اعلان بویورولورسه هم ماضی‌یه عائد بر خطا تعمیر ، هم استقباله عائد بیك امل تطمین ایدلمش اولور . بویله بر بیاننامه‌یی تزیین ایده‌جك سلیم امضای غرّاسی امت مرحومه سلیم اولك طغراسی قدر سه‌وه‌جك و تبجیل وتقدیس ایده‌جکدر . باقی قاطبهٔ امور و احوالده فرمان حضرت ولی الامر افندیمزکدر .

٥ ربیع الاول ١٣٤١ — بغداد والئ اسبق عبد مملوکلری

سلیمان نظیف

ذیل

بو صحیفه‌لرك انتشارندن اول آلتی آی صوکرا ، عثمان اوغللرینك ، شرع وحقوقده ذاتاً محلی اولمایان ، خلافت صفتیده مجلس ملینك یك محوی ولازم بر قراریله نزع ایدیلرك ، افرادی حدود خارجنه آتیلدی . بیروتده اختیار اقامت ایتمش اولان محمد سلیم افندی ایله عبدالحمید ثانینك دیکر وارثلرینه سوریه‌ده‌کی چفتلکلری اعاده‌یه فرانسه حکومتنك قرار ویرمش اولدیغنی غزته‌لر یازدیلر . بو خبرك درجهٔ صحتی مجهولدر . اکر موثوقیتی تعین ایدرسه بن اصلا تعجب ایتمم . ظن اولونماسین که فرانسه حکومتی بو تصرفی برحق مشروع تلقی ایتدیکی ایچون ، اونی ابقا ایتمکله عدالتپرورلك کوسترمك ایستیور . بو قراریله سابق شهزاده وسلطانلره جزئی بر پارا ویره‌رك ، اوجسیم اراضی‌یی فرانسز سرمایه‌سنه ویوق بهاسنه مال ومملوك ایده‌جکدر . انکلیزلرده احتمال — نه‌صل احتمال ! . . حتی محقق — فلسطین ایله عراق ونجده‌کی اراضی‌یه خسته‌لق کبی بولاشمش اولان معهود حق تصرفی اوجرادن کندی عهده‌لرینه نقل ایتدیررلر . انکلتره هر کسدن زیاده بیلیر که شمدیکی معظم هندستان ایمپراطورلغی متواضع بر انکلیز تجارت شرکتندن دوغمشدر .

فاعتبروا یا اولی الابصار ! . .

فقط اوراك مسلمانلری آراسنده بصیرت صاحبلری قالمشمی بیلمم ؟ . .

* * *

رسمی وثائق متعدده‌دن برینی نمونه اولارق بورایه
نقل ایتمك مناسب كورولدی :

عماره‌دن :

شیفره تلغرافنامه

داخلیه نظارتنه

احوالنی آلتی آیدن بری تعقیب ایتدیکم عماره سنجاغنك روح آسایشنی اخیراً مركزنده امرار ایتدیکم برهفته ظرفنده برقات دها تدقیق ایتدم . خاقان مخلوعك حرص خائن و مجنونانه الك چوق هدف قالان یرلردن بری‌ده عماره اولمش دینیله‌بیلور . املاك سنیه نامیله اداره اولنان جسیم مقاطعه‌لرك امر احاله‌سی رؤسا وافراد عشایر میاننه قانلی اختلافلر قویه قویه شو قوجه لوایی بر مذبحه حالنه كتورمش وبوكا طوغریدن طوغری‌یه خزینه‌جه اداره اولنان مقاطعاتك دغدغهٔ احاله‌سی ده منضم اولمشدر . هر مقاطعه‌نك اهالیسی فرنكلرك (سرف [١]) دیدكلری تیورباش اشیا مثللو اشخاصدن عبارت بولنیور . ملتزملر ایسه بش یوزدن بیك وبیك بش یوزه قدر (حوشیه) نامیله مسلح عسكر بسله‌مكده‌درلر . عماره‌یی اصلاح ایچون نه‌قدر عسكر سوق اولنورسه اولنسون بوحال موجود اولدقجه تسكین شورش اولنه‌ماز . مختلف آدملرله كوروشدم . اراضی اهالی‌یه تقسیم وهرخانه‌یه مثلا اللی دونم اعطا اولنه‌رق بدلی عشرله برابر اون سنه‌ده مقسطاً استیفا اولنورسه هپسی اسكانه وتحریره ممنوناً راضی اوله‌جق . یالكز عسكرلكك دهشتندن احتراز ایتملرینه محل قالمامق اوزره یكیدن تحریری اجرا اولنه‌جق عشایرك اون سنه

[١] Serf اراضی‌ایله برلكده بیع‌واشترا اولونان بیوایه چفتجیلره دینیلیركه عراقك وبالخاصه بصره‌نك اكثر زراع وفلاحینی بوحالده كوردم .

خدمت عسکریه‌دن معفو طوتلملری مناسبدر [۲] . اهالی بوصورتله اراضی‌یه ربط اولنورسه وطنپرورلك حس علویسی حاصل اوله‌جغی کبی هرکس کندی ملکنك محافظ صادقی اولور . خزینهٔ خاصه‌دن مدور مقاطعاتك ذاتاً منتظم خریطه‌لری موجوداولوب دیکرلرینك‌ده سرعتله خریطه‌سی بالاخذ غایت‌مستقیم اعضادن متشکل ایکی قومیسیون واسطه‌سیله توزیعی مناسب و الزمدر . شو مسئلهٔ خیریه‌یه نه‌قدر أرکن باشلانه‌جق اولورسه مملکتك خیروامنیتی اونسبتده سرعتله تأمین ایدلمش اولور . ۲۶ نیسان ۱۳۲۶

بصره والیسی

سلیمان نظیف

[۲] شونی‌ده شیمدی علاوه ایده‌یم‌که بصره‌نك قبائل وعشائری اوولایت ید تملکمزه کچدیکی زماندن ألزدن چیقدیغی کونه‌قادار نه‌تسجیل نفوس معامله‌سی کورمش ، نه‌ده مکلفیت عسکریه‌یه تابع طوتولمشدی .

فیأتی ۱۵ غروشدر

مرکز توزیعی : باب عالی جاده‌سنده خلق کتبخانه‌سیدر .

مالطه کیجه‌لری

سلیمان نظیف بك افندینك صوك اثری اولوب یاقینده نشر ایدیله‌جکدر .